

Sari - International Journal of the Malay World and Civilisation 29(1) (2011): 103 - 120

Bahasa Melayu dalam Perlembagaan Persekutuan: Kedudukan dan Peranannya dalam Konteks Komunikasi Perpaduan

NAZRI MUSLIM, ZAHARAH HASSAN & ABDUL LATIF SAMIAN

ABSTRAK

Perkara 4(1) menjelaskan bahawa Perlembagaan Persekutuan adalah undang-undang utama persekutuan dan semua undang-undang yang diluluskan selepas merdeka dan yang berlawanan dengan perlembagaan ini hendaklah terbatal setakat mana yang berlawanan itu. Berpegang atas prinsip ini, kedudukan bahasa Melayu sebagai bahasa kebangsaan perlu diiktiraf dan berperanan dalam memupuk perpaduan kaum dalam kalangan masyarakat Malaysia. Pemimpin terdahulu juga menyedari bahawa perlunya diwujudkan bahasa kebangsaan untuk menjadi bahasa pertuturan umum dan bahasa rasmi negara bagi menyatupadukan rakyat yang terdiri dari pelbagai kaum. Maka, hasil permuafakatan perlembagaan ini, telah diterima bahasa Melayu sebagai bahasa kebangsaan yang disentuh dalam Perkara 152. Dalam konteks masyarakat majmuk, kelihatan sukar untuk setiap etnik berkompromi dalam hal budaya dan agama kerana ia amat sensitif. Maka, hanya bahasa yang boleh dikompromi untuk dikongsi bersama iaitu bahasa Melayu sebagai alat penyatuan etnik di Malaysia. Justeru, artikel ini akan memperincikan lagi dan mengingatkan semula tentang kedudukan bahasa Melayu dalam perlembagaan dengan merujuk kepada peruntukan-peruntukan yang terdapat dalam perlembagaan dan kerelevanannya dalam memupuk perpaduan kebangsaan.

Kata kunci: Perlembagaan, bahasa Melayu, Perkara 152, kontrak sosial, perpaduan, hubungan etnik

ABSTRACT

Article 4(1) clarifies that the Federal Constitution is the primary law of the federation and that whatever laws approved after the Independence, which are contradictory to this constitution are nullified. Withholding this principle, the status of Bahasa Melayu as the national language is needed to be upheld legitimately with its functions in building national unity among Malaysians. Previous leaders have realized the need for establishing a national language to be a lingua franca as well as formal national language for national unity among people of all races. Thus, from this constitution, article 152 was developed that insists Bahasa Melayu as the national language. Furthermore,

it appears to be quite sensitive among ethnics in a pluralistic community to compromise issues regarding culture and religion. Therefore, the use of Bahasa Melayu as the formal language is the main compromising factor that could make unity a reality. This article reexamines and reminisces the status of Bahasa Melayu in the constitution with reference to the provisions allocated within the constitution and its relevance in nurturing and developing national unity.

Key words: Constitution, Malay language, Article 152, social contract, unity, ethnic relation

PENGENALAN

Malaysia adalah sebuah negara yang sedang pesat membangun dan terdiri daripada pelbagai etnik, begitu beriltizam ke arah mewujudkan sebuah negara yang harmoni, mempunyai semangat perpaduan yang mantap dan ikatan integrasi yang erat antara etnik dan wilayah. Perkara ini penting bagi menjamin kestabilan dan keamanan Malaysia sebagai sebuah negara yang berbilang etnik dan mempunyai wilayah yang terpisah dengan negeri-negeri. Justeru, perkara-perkara yang menyentuh isu-isu bahasa, agama, kedudukan istimewa orang Melayu dan kedudukan Raja-Raja Melayu atau dikenali juga sebagai unsur-unsur tradisi dalam Perlembagaan Persekutuan menjadi faktor penting untuk mewujudkan hubungan etnik yang erat dan utuh di kalangan rakyat Malaysia. Isu-isu ini menurut Ratnam, akan menentukan suasana hubungan etnik di masa hadapan dengan melihat bagaimana persoalan mengenai kedudukan istimewa orang Melayu, agama dan bahasa diselesaikan (Ratnam 1969). Oleh yang demikian, perbincangan mengenai institusi raja, kedudukan agama Islam, bahasa Melayu dan kedudukan istimewa orang Melayu terdapat pertalian yang rapat di antaranya iaitu satu unsur tidak boleh diketepikan tanpa mengenyepikan unsur tradisi yang lain. Pengekalan satu unsur bermakna pengekalan unsur-unsur yang lain seperti aur dengan tebing (Abdul Aziz Bari 2001).

KONSEP PERLEMBAGAAN

Istilah perlembagaan berasal daripada bahasa Perancis iaitu *constituer* yang bererti membentuk. Membentuk jika dirujuk dalam konteks perlembagaan membawa maksud pembentukan suatu negara atau menyusun suatu negara. Dalam bahasa Latin, perlembagaan merupakan

gabungan dari dua perkataan iaitu *cume* dan *statuere*. *Cume* bermaksud bersama dengan dan *statuere* pula bermakna membuat sesuatu agar berdiri atau mendirikan/menetapkan.

Menurut *Funk & Wagnall's Standard College Dictionary*, perlembagaan ialah *the fundamental laws and principles that normally govern the operation of the state or association*. Definisi lain yang diberikan oleh *The American Political Dictionary* yang menjelaskan perkara yang sama tetapi lebih mendalam iaitu *a fundamental or 'organic' law that establishes the framework of government of a state, assigns the powers and duties of governmental agencies and establishes the relationship between the people and their government*.

Bagi Wheare (1975), perlembagaan ialah keseluruhan sistem pemerintahan yang membentuk, mengatur atau memerintah dalam pemerintahan sesebuah negara. Beliau juga berpendapat bahawa terdapat dua maksud utama perlembagaan. Pertama, yang berhubung dengan institusi asasi bagi sesebuah negara (sesuatu yang setiap negara yang mempunyai sistem kerajaan yang tersusun rapi seharusnya memilikinya). Kedua, perlembagaan adalah satu dokumen bertulis yang mentakrifkan susunan institusi-institusi politik pemerintahan negara serta hak-hak rakyat di dalam negara berkenaan.

Perlembagaan juga membawa erti iaitu suatu suratan atau dokumen yang mengandungi semua undang-undang tertinggi yang mustahak bagi penubuhan dan kewujudan sesebuah negara dan sistem politiknya. Perlembagaan adalah tunggak kepada punca semua undang-undang dalam negara berkenaan. Semua undang-undang lain tidak boleh bertentangan dengan undang-undang dan prinsip-prinsip perlembagaan dan jika sekiranya bertentangan, maka undang-undang perlembagaan yang lebih unggul dan diterimapakai sebagai undang-undang yang lebih utama. Dengan itu, undang-undang perlembagaan dapat membatalkan mana-mana undang-undang lain yang bertentangan dengannya (Mohd Salleh Abas 1984).

Hashim Yeop Sani (1983) pula berpendapat perlembagaan bukan hanya melibatkan apa-apa perkara yang berkenaan dengan urusan kerajaan, rangka-rangka demokrasi dan perlindungan akan hak-hak rakyatnya tetapi ianya adalah sebuah dokumen yang mengandungi peruntukan-peruntukan asas tertentu secara tersendiri bagi mencerminkan pertimbangan-pertimbangan suasana muhibah, penerimaannya yang murni dan kesefahaman antara rakyatnya. Perkara ini menunjukkan

bahawa perlembagaan itu bukan sekadar satu dokumen undang-undang, tetapi adalah sebuah dokumen yang tidak terpisah dari sejarah, perkembangan dan tradisi sesuatu negara khususnya di Malaysia yang terdiri daripada pelbagai etnik.

Perlembagaan juga ditakrifkan sebagai dasar atau formula yang menyatakan tugas kuasa-kuasa awam di dalam sesebuah negara dibahagikan dan digunakan (Abdul Aziz Bari 2001). Makna perlembagaan itu dapat disimpulkan seperti berikut:

- i. Perlembagaan adalah undang-undang dasar yang menjadi teras panduan pemerintahan negara.
- ii. Ia juga menjadi kerangka asas yang membentuk dan memandu sistem pemerintahan sesebuah negara.
- iii. Ia adalah undang-undang tertinggi dan asas semua undang-undang lain di dalam negara.
- iv. Ia menjadi rujukan tentang aspirasi dan pelan induk pemerintahan negara.
- v. Ia mengawal pemerintah dan yang diperintah dalam mempertahankan kewujudan dan kesinambungan negara.

Bagi sesebuah negara moden yang berdaulat, perlembagaan adalah sumber undang-undang tertinggi dan setiap individu perlu mematuhi keluhurannya. Kewujudan perlembagaan adalah bertujuan sebagai panduan untuk mengatur dan menyelaraskan pemerintahan sesebuah negara. Selain itu, perlembagaan juga berperanan sebagai panduan bagi pembentukan undang-undang sama ada di pihak kerajaan atau rakyat atau sesiapa sahaja.

Perlembagaan boleh dibahagikan kepada dua iaitu perlembagaan bertulis dan tidak bertulis. Perlembagaan bertulis adalah bentuk perlembagaan yang dikumpul dan disusun dalam satu dokumen, manakala perlembagaan tidak bertulis pula merangkumi semua prinsip perlembagaan yang tidak terkumpul dalam satu dokumen seperti undang-undang yang diluluskan oleh parlimen dan keputusan-keputusan mahkamah. Kebanyakan negara di dunia mempunyai perlembagaan dalam bentuk bertulis kecuali United Kingdom, Israel dan New Zealand.

Merujuk kepada Perlembagaan Persekutuan, ia adalah sebuah perlembagaan bertulis, mengandungi 15 Bahagian, 183 Perkara dan 13 Jadual. Malahan fungsi dan kuasa badan perundangan, kehakiman dan eksekutif turut ditentukan oleh perlembagaan. Secara ringkas,

Perlembagaan Persekutuan menyentuh bidang kuasa eksekutif, legislatif, kehakiman, kedudukan agama Islam, kewarganegaraan, bahasa kebangsaan, kedudukan istimewa orang Melayu, bumiputera Sabah dan Sarawak dan lain-lain. Perlembagaan Persekutuan menjadi lebih unik dengan terdapatnya unsur-unsur tradisi seperti bahasa kebangsaan, kedudukan istimewa orang Melayu, agama persekutuan dan institusi beraja.

Pindaan terhadap Perlembagaan Persekutuan boleh dilakukan melalui cara-cara di bawah iaitu:

1. Perkara 159 (4) menjelaskan bahawa sesetengah perkara boleh dipinda hanya memerlukan sokongan lebih 2/3 setiap dewan tanpa mendapat persetujuan sesiapa seperti sumpah dan ikrar taat setia, pemilihan dan persaraan ahli-ahli Dewan Negara dan meliputi perkara-perkara yang tidak disebut dalam perkara lain.
2. Perkara 161 (E) menjelaskan sesetengah perkara boleh dipinda iaitu perlu mendapat sokongan 2/3 setiap dewan dan dipersetujui oleh Yang di Pertua Negeri Sabah dan Sarawak bagi melibatkan kepentingan Sabah dan Sarawak seperti bidang kuasa kerajaan negeri dan kedudukan istimewa bumiputera.
3. Perkara 159 (5) menjelaskan bahawa perlu mendapat sokongan 2/3 setiap dewan dan perkenan Majlis Raja-Raja yang melibatkan perkara-perkara seperti kedaulatan raja-raja, kedudukan istimewa orang Melayu, bumiputera Sabah dan Sarawak, bahasa kebangsaan dan agama persekutuan.

Perlembagaan Persekutuan juga menggunakan konsep ketertinggian perlembagaan. Melalui konsep ini, tidak terdapat institusi yang mengatasi ketertinggian Perlembagaan Persekutuan. Malahan ketiga-tiga badan kerajaan iaitu perundangan, kehakiman dan eksekutif mahupun Yang di Pertuan Agong tertakluk kepada Perlembagaan Persekutuan (Mohamed Suffian Hashim 1987). Sebagai contoh, kuasa perundangan hendaklah dijalankan tertakluk kepada peruntukan yang dikenakan oleh Perlembagaan. Manakala kuasa kehakiman iaitu mahkamah hendaklah juga dijalankan tertakluk kepada peruntukan yang dikenakan oleh Perlembagaan. Ini kerana perlembagaan memperuntukkan dengan nyata Perkara 4(1) bahawa Perlembagaan Persekutuan adalah undang-undang utama persekutuan dan apa-apa undang-undang yang diluluskan selepas Hari Merdeka dan yang

berlawanan dengan perlembagaan ini hendaklah terbatal setakat yang berlawanan itu.

KERJASAMA ETNIK DALAM MENUNTUT KEMERDEKAAN

Dengan pengenalan Persekutuan Tanah Melayu, kerjasama antara orang Melayu dan bukan Melayu mula terjalin. Sebagai contoh, penubuhan Jawatankuasa Perhubungan Kaum/*Communities Liason Committee* (CLC) 1949 yang terdiri daripada pelbagai etnik telah berusaha menyelesaikan sesetengah masalah perlembagaan, politik dan ekonomi yang wujud akibat permintaan yang berlainan daripada pelbagai etnik. CLC adalah organisasi pertama ditubuhkan secara tidak rasmi bagi membincangkan pelbagai isu seperti kewarganegaraan dan kedudukan istimewa orang Melayu serta dasar pendidikan (Khong Kim Hoong 1984). Melalui CLC ini, pemimpin daripada pelbagai etnik berbincang secara terbuka mengenai permasalahan yang wujud dan dicari jalan penyelesaiannya. Antara tokoh-tokoh yang menganggotai jawatankuasa ini ialah Dato' Onn Jaafar, Dato' Abdul Wahab Abdul Aziz, Tan Cheng Lock, C.C. Tan, E.E.C Thuraisingham dan ramai lagi. Namun, ia tidak mendapat sambutan kerana dicurigai objektif penubuhannya oleh orang Melayu sendiri, tetapi ia adalah satu permulaan yang baik dalam membentuk kerjasama antara etnik di Tanah Melayu pada ketika itu.

Kerjasama yang erat terus terjalin dalam beberapa siri pilihan raya yang telah diadakan. Pada bulan Februari 1952, pilihanraya Majlis Perbandaran Kuala Lumpur telah diadakan dan 12 kerusi dipertandingkan. Dalam pilihan raya ini, UMNO dan MCA telah membuat pakatan secara tidak rasmi, yang akhirnya menjurus ke arah penubuhan Perikatan pada tahun 1953. Parti Perikatan telah memenangi sembilan kerusi dan selebihnya dikuasai oleh IMP dan calon bebas. Ternyata pilihan raya ini telah memberi pengalaman berguna kepada rakyat dan pemimpin dalam mentadbir negara melalui proses demokrasi yang diamalkan sehingga kini. Pembentukan Perikatan menunjukkan bermulanya era kerjasama yang mantap di kalangan etnik di Tanah Melayu ke arah menuju kemerdekaan melalui perkongsian kuasa yang diterajui oleh UMNO (Zainal Abidin Abdul Wahid 1979).

Pada masa yang sama, Suruhanjaya Penentuan Sempadan Kawasan yang dilantik dalam bulan April 1953 telah pun menyelesaikan tugasnya. Hasilnya, dicadangkan 52 kawasan pilihan raya yang akan

dipertandingkan dengan mengambilkira supaya tidak ada kawasan yang melewati sempadan negeri atau Negeri-negeri Selat dan bahawa penduduk dalam setiap kawasan dianggarkan sama jumlahnya. Perkara mengenai perkauman juga tidak dihiraukan langsung disebabkan suruhanjaya yakin bahawa susunan sedemikian akan menggalakkan pelbagai kaum menubuhkan satu masyarakat tunggal (Persekutuan Tanah Melayu 1954).

Maka, pada pilihan raya umum 1955, Perikatan telah bertanding dengan meletakkan calon bagi semua 52 kawasan, Parti Negara di 33 kawasan dan PAS di 11 kawasan seperti pada Jadual 1.

Jadual 1. Pilihanraya tahun 1955: Barisan calon mengikut parti

Parti	Melayu	Cina	India	Jumlah
Perikatan	35	15	2	52
Parti Negara	29	1	-	30
Parti Islam Se-Tanah Melayu	11	-	-	11
Persatuan Kebangsaan Perak	8	1		9
Parti Buruh		2	2	4
Ikatan Melayu Perak	1		1	2
Parti Progresif Perak	1		1	2
Bebas	16	1	1	18

Jika dilihat dari segi pembahagian kerusi dan calon (Rujuk Jadual 2), ternyata Parti Perikatan yang diterajui oleh UMNO telah mengamalkan konsep perkongsian kuasa melalui pembahagian kerusi dalam pilihan raya 1955. Walaupun pada Persidangan Perwakilan UMNO 1955, ahli UMNO telah meminta 40 kerusi diberikan kepada UMNO atas alasan jumlah pengundi Melayu ialah 84.2%, tetapi demi perpaduan dan mengamalkan konsep perkongsian kuasa, UMNO diperuntukkan 35 kerusi sahaja, MCA 15 kerusi dan MIC sebanyak dua kerusi. Berasaskan kekuatan bilangan pengundi Melayu, UMNO sepatutnya menuntut tidak kurang daripada 90 peratus jumlah kerusi tetapi pujukan peribadi Tunku Abdul Rahman berjaya mempengaruhi orang Melayu supaya menggugurkan tuntutan mereka (*Straits Time* 16 Jun 1955). Namun, dalam manifesto Parti Perikatan, kedudukan istimewa orang Melayu dan kedudukan Raja-raja Melayu sebagai ketua berperlembagaan negeri masing-masing dijamin dan dilindungi.

Dalam pemilihan calon-calon, Perikatan telah membuat pertimbangan mengenai dua perkara iaitu perhitungan perkauman dan keharmonian

perkauman. Atas perhitungan keharmonian antara kaum, 17 dari 52 calon Perikatan adalah bukan Melayu walaupun pada hakikatnya hanya dua sahaja kawasan pilihanraya yang pengundinya bukan Melayu adalah majoriti. Hal ini membuktikan bahawa Perikatan percaya kepada corak berfikir dan cara mengundi yang tidak berbau perkauman di 15 kawasan pilihan raya. Risiko seperti ini adalah pengorbanan yang perlu bagi kerjasama antara kaum. Gambaran ini dapat dilihat dalam Jadual 2.

Jadual 2. Kedudukan calon Parti Perikatan dalam pilihanraya 1955

Parti	Peruntukan Kerusi	Peratusan Kerusi	Peratusan Pengundi
UMNO	35	69	84.2 (Melayu)
MCA	15	28	11.2 (Cina)
MIC	2	3	3.9 (India)

Keputusan pilihanraya telah berpihak kepada Parti Perikatan iaitu Parti Perikatan memenangi 51 daripada 52 kerusi yang dipertandingkan dan PAS memenangi satu kerusi iaitu di Kerian, Perak. Pilihan raya umum yang pertama ini menunjukkan Parti Perikatan mendapat 80% undi dan kepercayaan majoriti rakyat Melayu dan bukan Melayu. Kesemua calon Perikatan yang bukan Melayu menang dengan jumlah undi yang besar, walaupun ramai daripada mereka bertanding di kawasan-kawasan yang mempunyai lebih ramai pengundi Melayu dan menentang calon Melayu. Dalam pilihanraya tersebut, terdapat 1,280,000 nama dalam daftar pengundi dan lebih daripada sejuta orang telah keluar mengundi. Daripada angka tersebut, 84% adalah orang Melayu, 11% Cina dan 5% adalah India dan lain-lain (Zainal Abidin Abdul Wahid 1979).

Semangat toleransi, rela berkongsi kuasa, sedia berkorban dan persefahaman telah ditegaskan oleh Tunku Abdul Rahman iaitu:

“ ... orang Melayu sedia memberikan hak-hak yang munasabah dan patut kepada orang bukan Melayu. Orang Melayu telah memberikan pengorbanan yang begitu banyak daripada hak-hak sebagai bumiputera Tanah Melayu kepada bangsa-bangsa bukan Melayu. Belum ada satu bangsa anak negeri yang berbudi sebegitu banyak seperti yang diperbuat oleh orang Melayu. Sungguhpun ada jaminan hak-hak istimewa orang Melayu dalam perjanjian Persekutuan, tetapi ini tidak sekali-kali mencegah dan menyekat bangsa-bangsa yang bukan Melayu daripada mencapai kesenangan dan kejayaan, dan lagi sehingga sekarang hak-hak istimewa Melayu itu masih belum lagi menghasilkan keadaan yang setaraf antara orang Melayu dengan bukan Melayu.” (Malaya Merdeka, dipetik dari Ramlah Adam 1993).

Semangat ini juga diakui dan diiktiraf oleh pemimpin bukan Melayu seperti yang dikatakan oleh T.H. Tan:

“... mereka dengan penuh rela menyokong calon-calon Parti Perikatan berbangsa Cina dan India. Bukan sahaja mereka melepaskan kerusi-kerusi yang tidak syak lagi boleh menjadi milik mereka, malah mereka bekerja keras, sedaya upaya untuk calon-calon Cina dan India. Dan amat membanggakan, tidak satu pun calon Cina dan India, 17 orang kesemuanya, yang hilang kerusi mereka. Saya menyanjung pemimpin-pemimpin UMNO yang membuat pengorbanan ini dan memberikan sumbangan yang tidak ternilai kepada usaha kemerdekaan Tanah Melayu.” (Malaya Merdeka, dipetik dari Ramlah Adam 1993).

Dalam hal ini, isu kemerdekaan lebih diutamakan daripada isu perkauman yang menatijahkan masyarakat yang berpecah belah kepada masyarakat yang bersatu padu. Perkara ini membolehkan rakyat mengenyahkan pandangan sempit perkauman dan bekerja ke arah menuntut kemerdekaan daripada penjajah. Setelah berunding dengan Pesuruhjaya Tinggi, Donald MacGillivray, Tunku membentuk kabinet yang terdiri daripada komposisi berbilang kaum iaitu enam orang Melayu, tiga orang Cina, dan seorang India. Pemilihan Kabinet ini menunjukkan satu kerjasama yang baik dengan pelantikan tiga orang Cina dan seorang India untuk memberikan keseimbangan etnik yang boleh diterima di dalam Majlis Legislatif.

Setelah pilihan raya 1955 selesai, satu persidangan telah diadakan di London untuk menuntut kemerdekaan yang terdiri daripada empat wakil Raja-raja dan empat wakil Perikatan dalam bulan Januari 1956. Hasil daripada rundingan tersebut, Perjanjian London telah ditandatangani pada 8 Februari 1956. Beberapa hasil persetujuan telah dicapai seperti berikut:

- i. British memberikan kemerdekaan Tanah Melayu pada 31 Ogos 1957.
- ii. Tanah Melayu berada dalam lingkungan Komanwel dan menjalankan pemerintahan secara demokrasi.
- iii. British mendapat hak menempatkan tenteranya di Tanah Melayu dalam Perjanjian Anglo-Malayan Defence 1956.
- iv. Sebuah badan bebas ditubuhkan bagi menggubal Perlembagaan Tanah Melayu iaitu Suruhanjaya Reid.

Melihat semula kepada rentetan ke arah menuntut kemerdekaan, setiap etnik di Malaysia memainkan peranan masing-masing dan terdapatnya keterlibatan setiap etnik dalam usaha menuntut kemerdekaan. Hal ini jelas melalui penubuhan Jawatankuasa Perhubungan Kaum 1949 yang menggerakkan usaha ke arah mewujudkan perasaan muhibah dan kerjasama antara etnik. Kemudian diikuti dengan pengenalan Sistem Ahli 1951 yang telah dibentuk dengan tujuan memberi pendedahan dan latihan kepada pemimpin tempatan dalam hal-ehwal pentadbiran negara yang turut dianggotai oleh pemimpin pelbagai kaum. Persefahaman dan kerjasama yang lebih mantap tercapai apabila UMNO dan MCA secara tidak rasmi bergabung dalam Pilihan raya Majlis Perbandaran Kuala Lumpur yang membawa kepada Perundingan Meja Bulat sebanyak tiga kali dalam usaha mencari persefahaman, hormat-menghormati dan bekerjasama bagi menuntut kemerdekaan sehinggalah tertubuhnya Perikatan pada tahun 1953.

Satu perkara yang menarik semasa Pilihan raya Persekutuan 1955 ini ialah telah menolak sikap perkauman orang Melayu. Kalau orang Melayu bersikap perkauman, mereka boleh menubuhkan kerajaan Melayu dan menggubal satu perlembagaan bagi Tanah Melayu yang merdeka. Pasti perlembagaan tersebut akan menjamin kekuasaan orang Melayu dengan cara yang berterusan. Pada bulan Julai 1954, Perikatan dan British telah bersetuju untuk mengadakan sebuah Majlis Perundangan Persekutuan yang mempunyai 98 orang ahli, 52 daripadanya dipilih dan 46 orang lagi dilantik. Daripada 46 ahli yang dilantik ini, lima orang daripadanya dicalonkan oleh parti politik yang mendapat majoriti dalam pilihanraya. Dalam pilihan raya 1955, pengundi Melayu adalah majoriti dalam 50 daripada 52 kawasan pilihanraya kerana 84% daripada pengundi seluruh negara. Selain itu, 9 ahli daripada 46 orang ahli yang dilantik terdiri daripada orang Melayu iaitu sembilan Menteri-Menteri Besar (Zainal Abidin Abdul Wahid 1979).

Oleh yang demikian, kalau orang Melayu bersikap perkauman, mereka boleh memenangi 50 kerusi yang dipertandingkan dan boleh mencalonkan lima lagi ahli Melayu daripada 46 ahli yang dilantik di samping sembilan orang Menteri Besar yang memang terdiri daripada orang Melayu. Maka, orang Melayu akan mendapat 65 ahli termasuk seorang wakil orang Asli. 65 ahli ini adalah lebih dua pertiga daripada jumlah ahli dalam Majlis Perundangan. Hal ini menunjukkan orang Melayu mempunyai cukup majoriti untuk meminda perlembagaan atau menggubal perlembagaan baru yang menguntungkan orang Melayu. Tetapi orang

Melayu tidak menggunakan peluang ini demi kepentingan perhubungan dan perpaduan antara etnik. Pengorbanan yang telah dibuat oleh orang Melayu pada masa itu adalah sangat besar yang mendorong kepada semangat toleransi antara etnik.

PERUNTUKAN BAHASA MELAYU DALAM PERLEMBAGAAN PERSEKUTUAN

Bahasa Melayu adalah salah satu daripada empat unsur tradisi yang terdapat dalam perlembagaan yang merangkumi pemerintahan beraja, kedudukan istimewa orang Melayu dan agama Islam. Unsur-unsur tradisi ini merupakan sesuatu yang telah sedia ada sebelum perlembagaan itu digubal oleh Suruhanjaya Reid pada tahun 1956. Suruhanjaya ini hanya memasukkan kembali apa yang telah sedia ada di Tanah Melayu ketika itu. Unsur-unsur tradisi ini pula dianggap sebagai satu kontrak sosial antara orang Melayu dan bukan Melayu sewaktu penggubalan perlembagaan. Maka, kontrak sosial ini merujuk kepada persetujuan yang dicapai antara orang Melayu dan bukan Melayu mengenai orang bukan Melayu mendapat kewarganegaraan secara *jus soli*, manakala orang Melayu mendapat Islam sebagai agama persekutuan, kedudukan istimewa orang Melayu, bahasa Melayu sebagai bahasa kebangsaan dan pengekalan institusi beraja.

Berikut adalah peruntukan mengenai bahasa Melayu sebagai bahasa kebangsaan dalam Perkara 152 iaitu:

- (1) *Bahasa kebangsaan ialah bahasa Melayu dan hendaklah dalam tulisan yang diperuntukkan melalui undang-undang oleh Parlimen: Dengan syarat bahawa—*
 - (a) *tiada seorang pun boleh dilarang atau dihalang daripada menggunakan (selain bagi maksud rasmi), atau daripada mengajarkan atau belajar, apa-apa bahasa lain; dan*
 - (b) *tiada apa-apa jua dalam Fasal ini boleh menjejaskan hak Kerajaan Persekutuan atau hak mana-mana Kerajaan Negeri untuk memelihara dan meneruskan penggunaan dan pengajian bahasa mana-mana kaum lain di dalam Persekutuan.*
- (2) *Walau apa pun peruntukan Fasal (1), selama tempoh sepuluh tahun selepas Hari Merdeka, dan selepas itu sehingga diperuntukkan selainnya oleh Parlimen, bahasa Inggeris boleh digunakan di dalam kedua-dua Majlis Parlimen, di dalam Dewan*

Undangan tiap-tiap Negeri, dan bagi segala maksud rasmi yang lain.

- (3) *Walau apa pun peruntukan Fasal (1), selama tempoh sepuluh tahun selepas Hari Merdeka, dan selepas itu sehingga diperuntukkan selainnya oleh Parlimen, teks sah-*
 - (a) *segala Rang Undang-Undang yang hendak dibawa atau pindaan kepadanya yang hendak dicadangkan di dalam mana-mana satu Majlis Parlimen; dan*
 - (b) *segala Akta Parlimen dan segala perundangan subsidiari yang dikeluarkan oleh Kerajaan Persekutuan, hendaklah dalam bahasa Inggeris.*
- (4) *Walau apa pun peruntukan Fasal (1), selama tempoh sepuluh tahun selepas Hari Merdeka, dan selepas itu sehingga diperuntukkan selainnya oleh Parlimen, segala prosiding di dalam Mahkamah Persekutuan, Mahkamah Rayuan atau Mahkamah Tinggi hendaklah dalam bahasa Inggeris: Dengan syarat bahawa, jika Mahkamah dan peguam bagi kedua-dua pihak bersetuju, keterangan yang diambil dalam bahasa yang digunakan oleh saksi tidak perlu diterjemahkan ke dalam atau direkodkan dalam bahasa Inggeris.*
- (5) *Walau apa pun peruntukan Fasal (1), sehingga diperuntukkan selainnya oleh Parlimen, segala prosiding di dalam mahkamah rendah, selain pengambilan keterangan, hendaklah dalam bahasa Inggeris.*
- (6) *Dalam Perkara ini, "maksud rasmi" ertinya apa-apa maksud Kerajaan, sama ada Kerajaan Persekutuan atau Kerajaan Negeri, dan termasuklah apa-apa maksud sesuatu pihak berkuasa awam.*

KEDUDUKAN BAHASA MELAYU DALAM PERLEMBAGAAN PERSEKUTUAN

Berkenaan dengan istilah Bahasa Malaysia, ini tidak terdapat dalam perlembagaan. Perkara 152 (1) memperuntukkan bahawa bahasa kebangsaan ialah bahasa Melayu. Istilah bahasa Malaysia timbul selepas peristiwa 13 Mei 1969 untuk menggalakkan orang bukan Melayu menggunakan bahasa kebangsaan. Di Amerika, orang memanggil bahasa Inggeris sebagai bahasa Inggeris, tidak bahasa Amerika dan begitu juga di Britain. Justeru, penggunaan istilah bahasa Malaysia itu tidak begitu menepati kehendak perlembagaan itu sendiri.

Peruntukan Perkara 150(6A) dengan terang menyatakan bahawa hal-hal yang berhubung dengan bahasa Melayu, walaupun dalam keadaan

darurat adalah dilindungi oleh perlembagaan. Perkara 150(6A) ini penting kerana secara umumnya perisytiharan darurat mempunyai kesan menggantung sebahagian besar peruntukan-peruntukan perlembagaan. Dengan kata lain, ia menyebut pengecualian terhadap bahasa Melayu kepada kuasa darurat yang luas itu (Abdul Aziz Bari 2005).

Kedudukan bahasa Melayu ini semakin jelas dalam perlembagaan melalui Perkara 10 (4) yang menjadikan bahasa Melayu adalah antara perkara yang sensitif yang dilarang daripada dibahaskan di tempat terbuka atas tujuan keselamatan dan ketenteraman awam. Kedudukan ini juga begitu kukuh kerana ia tidak dapat dipinda oleh Parlimen jika tidak mendapat sokongan dua pertiga setiap dewan dan perkenan Majlis Raja-Raja melalui Perkara 159 (5).

Begitu juga dengan kedudukan sebagai bahasa rasmi bagi tujuan kerajaan baik kerajaan persekutuan mahupun kerajaan negeri dan termasuk apa-apa tujuan untuk sesuatu kuasa awam, hendaklah menggunakan bahasa Melayu kecuali atas beberapa perkara yang dibenarkan oleh undang-undang seperti yang termaktub dalam Seksyen 4, Akta Bahasa Kebangsaan. Antara pengecualian tersebut ialah bagi tujuan hubungan diplomatik dan latihan yang dijalankan oleh pakar-pakar asing.

Seterusnya, perkara ini ditambah lagi dengan peruntukan di bawah Perkara 160B yang menjelaskan bahawa jika perlembagaan diterjemahkan ke dalam bahasa kebangsaan dan jika terdapat percanggahan teks terjemahan dengan teks dalam bahasa Inggeris, maka teks kebangsaan itu hendaklah mengatasi teks bahasa Inggeris.

PERANAN BAHASA MELAYU DALAM KOMUNIKASI PERPADUAN

Bahasa kebangsaan disentuh dalam perlembagaan melalui Perkara 152 iaitu memperuntukkan bahasa kebangsaan ialah Bahasa Melayu (mengikut implikasi yang diperlukan mestilah digunakan untuk maksud-maksud rasmi). Namun, perkara ini juga melindungi bahasa-bahasa lain dan seterusnya memperuntukkan bahawa tiada sesiapa pun boleh dilarang atau ditahan daripada menggunakan (selain daripada maksud rasmi) atau mengajar atau belajar bahasa lain.

Pemimpin menyedari bahawa perlu diwujudkan bahasa kebangsaan sebagai medium komunikasi atau bahasa pertuturan umum dan bahasa rasmi negara bagi menyatupadukan rakyat yang terdiri daripada pelbagai

etnik. Hasil permuafakatan perlembagaan, Bahasa Melayu diterima sebagai bahasa kebangsaan dalam Perkara 152 Perlembagaan Persekutuan.

Peruntukan ini dianggap penting kerana bahasa merupakan jambatan penghubung antara masyarakat yang berbilang budaya dan etnik. Hal ini kerana kepelbagaian bahasa yang tidak difahami secara meluas antara satu sama lain boleh menimbulkan salah faham yang akhirnya menjurus kepada ketegangan dan konflik. Selain itu, Bahasa Melayu juga menjadi satu lambang penyatuan dan jati diri semua kaum di negara ini selaras dengan prinsip “Bahasa Jiwa Bangsa”.

Persefahaman menjadikan Bahasa Melayu sebagai bahasa kebangsaan juga tidak menjejaskan penggunaan bahasa ibunda kaum lain malah dijamin oleh Perlembagaan Persekutuan. Sejarah mencatatkan, sebelum Perang Dunia Kedua, Bahasa Melayu digunakan secara meluas bagi tujuan rasmi seperti mesyuarat, surat-menyurat, perundangan dan kehakiman di Negeri-Negeri Melayu Tidak Bersekutu, Jabatan Polis, dan sebagainya bagi memudahkan urusan pentadbiran kerana kakitangannya terdiri daripada pelbagai kaum (Mohd Salleh Abas 1979). Perkara ini diperkuatkan lagi oleh hakikat bahawa Bahasa Melayu diterima sebagai bahasa rasmi apabila Johor menerima Penasihat Inggeris pada tahun 1914. Sebagai contoh, dalam surat bertarikh 11 Mei 1914, Sultan Ibrahim iaitu Sultan Johor menulis surat kepada Sir Arthur Young, Gabenor Singapura:

“Beta juga perlu meminta penerimaan Yang di Pertuan terhadap prinsip bahawa Bahasa Melayu dan Inggeris harus diterima sebagai bahasa rasmi untuk digunakan di dalam mahkamah keadilan beta dan di dalam semua jabatan kerajaan beta. Berhubungan dengan penulisan bahasa Melayu huruf Jawi perlu diberikan pengiktirafan rasmi” (Maxwell & Gibson 1924).

Begitu juga, pegawai-pegawai Eropah yang memegang lebih 95% jawatan Kumpulan I perlu mempelajari Bahasa Melayu, mengambil ujian Bahasa Melayu dan dikehendaki lulus, barulah boleh ditempatkan di Persekutuan Tanah Melayu pada ketika itu (Mohamed Suffian Hashim 1987). Keadaan ini menunjukkan Bahasa Melayu telah diterima sebagai bahasa perantaraan rasmi walaupun di zaman penjajah Inggeris. Perkara ini telah diiktiraf oleh Tan Siew Sin dalam Majlis Perundangan Persekutuan, 10 Julai 1957 iaitu:

“Masyarakat bukan Melayu menaruh harapan yang besar terhadap kebudayaan dan bahasa mereka. Biar saya nyatakan, sebagai contoh,

Perlembagaan Reid sebagaimana rangka awalnya tidak menyebut apa-apa tentang mengekal dan mengembang bahasa Cina dan Tamil, ataupun bahasa-bahasa lain. Apabila dicadangkan kepada pemimpin Melayu bahawa perlembagaan sepatutnya dengan eksplisit menyatakan pengekalan dan perkembangan kedua-dua bahasa Cina dan Tamil hendaklah di galak dan dipelihara, mereka bersetuju. Saya sebutkan kejadian ini untuk menunjukkan kepada mereka di luar bulatan bahawa pemimpin Melayu pada asasnya adalah adil dan berpandangan luas”.

Situasi di atas berubah selepas Perang Dunia Kedua dengan menyaksikan kedudukan Bahasa Melayu mula diketepikan. Sebagai contoh, di bawah Perlembagaan Malayan Union, bahasa rasmi untuk Majlis Mesyuarat Sultan-Sultan (setaraf dengan Majlis Raja-raja masa kini) ialah Bahasa Melayu dan bahasa Inggeris. Begitu juga halnya dengan bahasa rasmi Majlis Mesyuarat Malayan Union ialah bahasa Inggeris. Walaupun Malayan Union dibubarkan akibat ditentang oleh orang Melayu, namun, Perjanjian Persekutuan Tanah Melayu 1948 yang menggantikannya juga telah mengekalkan bahasa Inggeris dan bahasa Melayu sebagai bahasa rasmi Majlis Mesyuarat Kerja Kerajaan Persekutuan. Penggunaan bahasa Inggeris diperkukuhkan lagi di bawah peruntukan apa-apa yang perlu dicatat atau ditukar ke dalam bentuk penulisan mesti dalam bahasa Inggeris (Mohd. Salleh Abas 1985).

Penghakisan bahasa Melayu ini berlaku kerana penerimaan kepada sistem common law British dan sistem pentadbiran mereka. Perkara ini dilakukan dengan mengubah peranan British daripada menjadi penasihat kepada pemerintah iaitu perubahan daripada memerintah secara tidak langsung melalui Sultan kepada pemerintahan secara langsung. Apabila Persekutuan Tanah Melayu mencapai kemerdekaan pada tahun 1957, sebenarnya sudah cukup untuk ditulis di dalam Perlembagaan Kemerdekaan yang diusulkan ketika itu bahawa bahasa Melayu menjadi “bahasa rasmi” Persekutuan atau “bahasa bagi Persekutuan”, dengan cara yang sama sebagaimana agama Islam dinyatakan akan menjadi agama bagi Persekutuan tanpa istilah ‘rasmi’ atau istilah ‘kebangsaan’. Akan tetapi peruntukan tersebut nyata sekali tidak memuaskan hati para pemimpin Melayu ketika itu dengan demikian Perkara 152 diluluskan untuk menguatkuasakan bahawa bahasa Melayu ialah Bahasa Kebangsaan Persekutuan (Mohd. Salleh Abas 1985).

Konsep memberikan taraf kebangsaan kepada bahasa itu jauh lebih luas dan mempunyai lebih banyak kesan daripada pengiktirafannya sebagai bahasa rasmi semata-mata. Satu daripada kesan meletakkan bahasa

Melayu ke taraf Bahasa Kebangsaan ialah bahasa ini secara terus menjadi bahasa perantaraan untuk digunakan dalam kesemua maksud rasmi dan bahawa semua bahasa lain, walaupun boleh diajar dan dipelajari, kecuali digunakan untuk tujuan maksud rasmi sahaja.

Oleh kerana sebarang maksud kerajaan adalah maksud rasmi, satu peruntukan perlu dibuat untuk membolehkan Kerajaan Persekutuan atau Kerajaan Negeri memelihara dan meneruskan penggunaan dan pengajian bahasa mana-mana kaum lain di dalam Persekutuan ini. Tanpa peruntukan ini adalah diragukan sama ada perkara ini dapat dilakukan oleh kerajaan tanpa bertindak berlawanan dengan Perlembagaan. Maksud rasmi ditakrifkan oleh Fasal (6) dalam Perkara 152 Perlembagaan dengan makna apa-apa jua maksud Kerajaan sama ada Kerajaan Persekutuan atau Kerajaan Negeri dan termasuklah apa-apa maksud sesuatu pihak berkuasa awam (Mohd. Salleh Abas 1985).

Tujuan utama di sebalik menjadikan bahasa Melayu sebagai Bahasa Kebangsaan adalah untuk memenuhi keperluan bagi menyatupadukan pelbagai etnik agar menjadi sebuah negara yang bersatu melalui satu bahasa yang sama, iaitu bahasa Melayu yang telah menjadi bahasa pengantara negara ini sejak zaman Kesultanan Melayu Melaka lagi. Perkara ini kerana semasa perlembagaan digubal, para pemimpin terdahulu telah memutuskan bahawa sebuah negeri yang merdeka tidak dapat terus menggunakan bahasa Inggeris sebagai bahasa rasmi jika hendak menyatupadukan penduduknya lebih-lebih lagi yang bersifat majmuk.

Maka, orang bukan Melayu perlu menerima bahasa Melayu sebagai bahasa kebangsaan dan pada masa yang sama juga orang Melayu wajar menerima hak orang bukan Melayu untuk mengguna dan mempelajari bahasa ibunda mereka seperti yang termaktub dalam perlembagaan. Dalam konteks masyarakat majmuk, kelihatan sukar untuk setiap etnik berkompromi dalam hal budaya dan agama kerana ia amat sensitif. Maka, hanya bahasa yang boleh dikompromi untuk dikongsi bersama iaitu Bahasa Melayu sebagai alat penyatuan etnik di Malaysia.

KESIMPULAN

Justeru, setiap rakyat Malaysia perlu membudayakan semangat perpaduan dan integrasi ini demi kesinambungan perpaduan yang sedia wujud. Kita perlu mengambil iktibar dari pengorbanan yang telah

ditunjukkan oleh generasi terdahulu dalam menghayati erti sedia berkorban, toleransi dan rela berkongsi kuasa. Kontrak sosial ini perlu diterima oleh semua rakyat Malaysia tanpa perlu mempersoalkannya lagi. Perkara ini kerana, unsur-unsur tradisi dalam Perlembagaan Malaysia ini sepatutnya tidak menimbulkan sebarang masalah atau polemik kerana ia merupakan pra-syarat yang telah dipersetujui oleh pemimpin terdahulu. Tambahan lagi, orang Melayu telah banyak membuat pengorbanan sejak awal penentangan penjajah sehinggalah sekarang ini demi memperkukuhkan lagi hubungan etnik di Malaysia. Adalah diharapkan melalui pembudayaan sikap ini, secara langsung ia dapat menghindarkan negara Malaysia daripada berada dalam keadaan tidak stabil yang boleh merosakkan perpaduan yang sudah sedia terjalin. Perpaduan yang jitu di kalangan masyarakat akan menjamin pembangunan baik dari segi material mahupun kerohanian dapat terus rancak terlaksana dalam negara.

RUJUKAN

- Abdul Aziz Bari. 2001. *Perlembagaan Malaysia: Asas-asas dan masalah*. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.
- Abdul Aziz Bari. 2005. *Islam dalam Perlembagaan Malaysia*. Petaling Jaya: Intel Multimedia and Publication.
- Hashim Yeop Sani. 1983. *Perlembagaan kita: Tinjauan unsur-unsur muhibah*. Edisi Kedua. Kuala Lumpur: Malaysia Law Publishers.
- Khong Kim Hoong. 1984. *British rule and the struggle for independence Malaya 1945-1957*. Petaling Jaya: Strategic Information Research Development.
- Maxwell & Gibson. 1924. *Treaties and engagements affecting Malay states and Borneo*. London: Truscott and Son Ltd.
- Mohamed Suffian Hashim. 1987. *Mengenal Perlembagaan Malaysia*. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.
- Mohd. Salleh Abas. 1984. *Sejarah Perlembagaan Malaysia*. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.
- Mohd. Salleh Abas. 1985. *Unsur-unsur tradisi dalam Perlembagaan Malaysia*. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.
- Ramlah Adam 1993. *Dato' Onn Jaafar: Pengasas kemerdekaan*. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.
- Ratnam, Kanagaratnam Jeya. 1969. *Paham perkauman dan proses politik di Malaya*. Diterjemahkan oleh Kassim Ahmad. Kuala Lumpur: University of Malaya Press.
- Straits Time*, 16 Jun 1955
- Wheare, K.C. 1975. *Modern constitutions*. London: Oxford University Press.
- Zainal Abidin Abdul Wahid. 1979. *Sejarah Malaysia sepintas lalu*. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.

Nazri Muslim, Ph.D.
Felo Penyelidik
Institut Alam dan Tamadun Melayu (ATMA)
Universiti Kebangsaan Malaysia
43600 UKM, Bangi, Selangor, MALAYSIA.
E-mail: nazrim@ukm.my

Zaharah Hassan, Ph.D.
Prof. Madya
Pusat Pengajian Umum
Universiti Kebangsaan Malaysia
43600 UKM, Bangi, Selangor, MALAYSIA.
E-mail: zabha@ukm.my

Abdul Latif Samian, Ph.D.
Profesor
Institut Alam dan Tamadun Melayu (ATMA)
Universiti Kebangsaan Malaysia
43600 UKM, Bangi, Selangor, MALAYSIA.
E-mail: abdlatif@ukm.my